

Περίληψη - Summary

Σταύρος Πουνέντης: «Η ισχύς του χρήματος σε περιόδους κρίσης: Οι Ρωμαίοι ως δανειστές του ελληνικού κόσμου κατά τον 1^ο αιώνα π.Χ.»

Ο δημόσιος δανεισμός αποτελεί ένα αναπόσπαστο τμήμα της ιστορίας του οικονομικού βίου. Όταν ένα κράτος αδυνατεί να καλύψει τις ανάγκες του από τα δημόσια έσοδα και την επιβληθείσα φορολογία, αναγκάζεται να καταφύγει στον δανεισμό. Οι ελληνικές πόλεις της αρχαιότητας δεν αποτελούν εξαίρεση στον κανόνα. Ιδιαίτερα κατά την ύστερη ρεπουμπλικανική περίοδο, τα ποικίλα προβλήματα του ρωμαϊκού κράτους δημιούργησαν συνθήκες οικονομικής ύφεσης, οι οποίες με τη σειρά τους επέφεραν αύξηση των δανειακών αναγκών των πόλεων αλλά και των βασιλείων. Η αδυναμία ή και η απροθυμία λόγω του υψηλού ρίσκου των τοπικών ελίτ να αναλάβουν τον ρόλο του δανειστή, οδήγησε στην αναζήτηση δανείων από τους Ρωμαίους οι οποίοι αποτελούσαν την κυρίαρχη κοινωνική ομάδα της εποχής.

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η μελέτη των δανείων που συνήφθησαν μεταξύ των κρατικών οντοτήτων του ελληνικού κόσμου και των Ρωμαίων κατά τον 1^ο αιώνα π.Χ. Στην εισαγωγή παρουσιάζεται η προγενέστερη έρευνα και παράλληλα αναδεικνύονται οι βασικές πτυχές του ζητήματος, οι οποίες δεν έχουν διερευνηθεί από αυτήν. Στη συνέχεια εξετάζονται ορισμένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα δημοσίου δανεισμού στον ελληνορωμαϊκό κόσμο, μέχρι και τον 1^ο αιώνα π.Χ., προκειμένου να καταστεί σαφές ότι τόσο οι ελληνικές πόλεις όσο και η άρχουσα τάξη της Ρώμης είχαν εξοικειωθεί με τις δανειοδοτικές δραστηριότητες. Τέλος, διερευνώνται οι παράγοντες που οδήγησαν στην κρίση του ρωμαϊκού κράτους κατά τον 1^ο αιώνα π.Χ. τόσο στο εσωτερικό της ιταλικής χερσονήσου όσο και στην ελληνική ανατολή.

Στα επιμέρους κεφάλαια της εν λόγω μελέτης εξετάζονται ορισμένες από τις πλέον χαρακτηριστικές περιπτώσεις χορήγησης δανείων, όπως των *negotiatorum* Μάρκου και Νουμέριου Κλοάτιου στο Γύθειο, του *argentarii* Αουφίδιου Βάσσου στην Τήνο, του υπέα Rabirii Postumi στον βασιλιά της Αιγύπτου Πτολεμαίο IB' Αυλητή και του πανίσχυρου μέλους της συγκλητικής τάξης Ιούνιου Βρούτου στη Σαλαμίνα της Κύπρου. Τα δάνεια προσεγγίζονται με βάση τρεις διαφορετικές πτυχές. Διερευνάται η κοινωνική θέση αλλά και η ιδιότητα των δανειστών, ώστε να διαπιστωθούν με μεγαλύτερη ασφάλεια τα κίνητρα που τους ώθησαν στη χορήγηση των δανείων. Παράλληλα σκιαγραφούνται οι δανειακές συμβάσεις από τη σκοπιά των δανειζόμενων πόλεων. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται η εσωτερική τους κατάσταση και διερευνάται σε ποιο βαθμό είναι υπεύθυνη για τη λήψη των δανείων, αλλά και πώς συνέβαλε στη διαμόρφωση της στάσης τους απέναντι στους δανειστές τους. Τέλος, διαπιστώνεται αν και κατά πόσον τα δάνεια αξιοποιήθηκαν από πολιτικά πρόσωπα της κεντρικής πολιτικής σκηνής στο πλαίσιο του ανταγωνισμού μεταξύ των μελών της ρωμαϊκής αριστοκρατίας.

Συμπερασματικά, ο δημόσιος δανεισμός αποτελεί μια σημαντική έκφανση της δύναμης του χρήματος να διαμορφώνει και να συντηρεί σχέσεις μεταξύ διαφόρων πολιτικών και κοινωνικών ομάδων, τόσο σε επίπεδο πόλης όσο και σε επίπεδο *imperium*. Εν τέλει, ίσως θα ήταν προτιμότερο να μην νοείται απλώς ως μια οικονομική δραστηριότητα, καθώς αγγίζει βασικούς θεσμούς του ελληνορωμαϊκού κόσμου όπως ο ευεργετισμός, η πατρωνία και η επαρχιακή διοίκηση. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις, η εξυπηρέτηση ή μη ενός δανείου μπορεί να αποτελέσει αφορμή για την αναδιαμόρφωση ή ακόμα και την υπονόμευση των πολιτικών που διαμορφώνει η κεντρική εξουσία. Οι καταλυτικές αυτές λειτουργίες καθιστούν τον δανεισμό αναπόσπαστο τμήμα της φυσιογνωμίας του ρωμαϊκού κράτους.

Stavros Pountis: «The power of money in crisis periods: The Romans as lenders of the Greek world in the 1st century BC»

Public lending constitutes an integral part of the history of economic life. In cases where a state is unable to meet its financial obligations from the revenue it receives, it is forced to resort to public lending. The Greek cities in antiquity are no exception to this rule. Especially in the late Republic, the various problems of the Roman state led to those conditions of financial crisis which increased the need of Greek cities and kingdoms for loans. The inadequacy or even the reluctance of the local elites to adopt the role of lender, mainly because of the high risk, leads the cities to resort to the Romans who were the most powerful group in that period.

The subject of this essay is the examination of loans which were contracted between Greek states and Romans in the 1st century BC. In the 'Introduction' previous bibliography is presented and at the same time critical aspects of this issue that were not taken into consideration are illuminated. Afterwards, some characteristic examples of public lending until the first century are examined, in order to highlight the familiarisation of Greek cities and Roman political leaders with the practices of public lending. Finally, the factors which caused the financial crisis of the first century both in Italian peninsula and in Greek east are explored.

The subchapters of this essay examine some of the most well-known loans such as those of the *negotiatores* Numerius and Marcus Cloatius to Gytheion, of the *argentarius* Aufidius Bassus to Tenos, of the *equus* Rabirius Postumus to the king of Egypt Ptolemy XII Auletes and of the powerful senator Iunius Brutus to the Cypriot city of Salamis. Every loan is examined from three different aspects. Firstly, the social standing of the lenders and how this affects their motivations is analysed. Secondly, emphasis is given to the standpoint of the borrowed cities. More precisely the conditions inside the cities are examined to the extent that are responsible for the need of borrowing and the attitude toward the lender. Finally, the examination of the utility of loans as political instruments for the Roman leaders is focused, in

order to point out the importance of public lending in the political competition of Roman aristocracy.

In conclusion, public lending is a great example of the power of money to establish and maintain relationships between different political and social groups at both the Greek cities and *imperium*. Therefore, public lending must be seen not as an exclusive financial activity since it encloses many basic institutions of the Greco-Roman world such as euergetism, patronage and provincial administration. In some cases actually, the payback or not of a loan may be the cause for redirection or even subversion of formal politics. Those crucial functions establish the examination of public lending as an appropriate condition for the understanding of Roman state's physiognomy.